

Daně, daňová politika a daňová teorie

**Vysoká škola ekonomie a managementu
2013**

Daně, daňová politika a daňová teorie

Ing. Zdenka Volkánová

Doc. Ing. Stanislav Klazar, Ph.D.

Copyright © Vysoká škola ekonomie a managementu 2013

Vydání první. Všechna práva vyhrazena

ISBN: 978-80-87839-07-2

Vysoká škola ekonomie a managementu

www.vsem.cz

Žádná část této publikace nesmí být publikována a šířena žádným způsobem a v žádné podobě bez výslovného svolení vydavatele.

Tato publikace neprošla redakční a typografickou úpravou.

OBSAH

ČÁST 1: VYBRANÉ OTÁZKY DAŇOVÉ TEORIE A POLITIKY	6
ÚVOD	6
KAPITOLA 1: POJEM DAŇ A KONSTRUKČNÍ PRVKY I	7
1.1 ÚVOD KAPITOLY	7
1.2 CÍLE KAPITOLY	7
1.3 VYMEZENÍ POJMU DAŇ A TEORETICKÉ DOVOZENÍ JEJÍ EXISTENCE	7
1.4 K FUNKCÍM DANÍ	11
1.5 KONSTRUKČNÍ PRVKY DANĚ – KDO A Z ČEHO MÁ PLATIT	13
1.5.1 DAŇOVÝ SUBJEKT – KDO?	14
1.5.2 PŘEDMĚT DANĚ A ZÁKLAD DANĚ – Z ČEHO?	15
KAPITOLA 2: KONSTRUKČNÍ PRVKY DANĚ II – KOLIK SE Z DANÉHO ZÁKLADU NAKONEC ZAPLATÍ?	22
2.1 SAZBA DANĚ	22
2.2 SLEVY NA DANÍ	26
2.3 TŘÍDĚNÍ DANÍ A MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ.....	30
KAPITOLA 3: HISTORIE DANÍ A DAŇOVÝCH TEORIÍ	35
3.1 STRUČNÁ HISTORIE DAŇOVÝCH SYSTÉMŮ	36
3.2 HISTORIE DAŇOVÝCH TEORIÍ.....	37
3.3.1 STAROVĚK A STŘEDOVĚK	38
3.3.2 MERKANTILISMUS A KAMERALISMUS 16. – 18. STOLETÍ	39
3.3.3 ANGLICKÁ KLASICKÁ EKONOMIE	39
3.3.4 NĚMECKÁ KLASICKÁ (HISTORICKÁ ŠKOLA) EKONOMIE	42
3.3.5 PŘEDKEYNESIÁNSKÝ NEOKLASICISMUS RAKOUSKÉ A CAMBRIDGESKÉ ŠKOLY	43
3.3.6 KEYNESIÁNSKÁ TEORIE ZDANĚNÍ	44
3.3.7 NEOKONZERVATIVISMUS	44
KAPITOLA 4: PŘESUN A DOPAD DANĚ A JEJICH EFEKTIVNOST	46
4.1 PŘESUN A DOPAD DANÍ NA DÍLČÍCH TRŽÍCH.....	47
4.2 VŠEOBECNÁ ROVNOVÁHA – EKUIVALENTNÍ DANĚ (ROZŠIŘUJÍCÍ VÝKLAD).....	50
4.3.1 HARBERGERŮV PŘÍSTUP K MODELOVÁNÍ DOPADU DANÍ	51
4.3 EFEKTIVNOST ZDANĚNÍ	55
KAPITOLA 5: SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ S DŮRAZEM NA PENZE	59
5.1 FINANCOVÁNÍ DŮCHODOVÝCH NÁROKŮ	62
5.1.1 VÝNOSOVÁ MÍRA A JEJÍ DETERMINANTY PAYG	62
5.1.2 VÝNOSOVÁ MÍRA A JEJÍ DETERMINANTY V PŘÍPADĚ FF SYSTÉMU	63
5.2 SHRNUTÍ DETERMINANT VÝNOSNOSTI DS	63
ČÁST 2: DAŇ Z PŘÍJMŮ FYZICKÝCH OSOB	67
ÚVOD KAPITOLY.....	67
CÍLE KAPITOLY	67
KAPITOLA 6: DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ	68
6.1 STRUKTURA ZÁKONA O DANÍCH Z PŘÍJMŮ	69

6.2 POPLATNÍK DANĚ Z PŘÍJMŮ FYZICKÝCH OSOB.....	75
6.3 PŘEDMĚT DANĚ	76
6.4 ZDAŇOVACÍ OBDOBÍ	79
6.5 OSVOBOZENÍ OD DANĚ	79
6.6 ZÁKLAD DANĚ, DÍLČÍ ZÁKLADY DANĚ.....	80
6.6.1 VÝPOČET ZÁKLADU DANĚ	83
6.7 NEZDANITELNÉ ČÁSTI ZÁKLADU DANĚ.....	86
KAPITOLA 7: ODČITATELNÉ POLOŽKY OD ZÁKLADU DANĚ	88
7.1 SLEVY NA DANI.....	88
7.1.1 SLEVY NA DANI PODLE § 35 ZDP	89
7.1.2 SLEVY NA DANI PODLE § 35BA ZDP	90
7.1.3 ZAMĚSTNANECKÉ ZVÝHODNĚNÍ PRO POPLATNÍKY DANĚ Z PŘÍJMŮ FYZICKÝCH OSOB PODLE § 35BB – OD 1. 1. 2015	92
7.1.4 DAŇOVÉ ZVÝHODNĚNÍ NA VYŽIVOVANÉ DÍTĚ	92
KAPITOLA 8: ALGORITMUS VÝPOČTU DANĚ	95
KAPITOLA 9: DAŇOVÉ PŘIZNÁNÍ	100
9.1 ZÁLOHY NA DAŇ	102
ČÁST 3: DAŇ Z PŘÍJMŮ FO – PODROBNĚJŠÍ POHLED	105
KAPITOLA 10: PŘÍJMY ZE ZÁVISLÉ ČINNOSTI A FUNKČNÍ POŽITKY PODLE § 6 ZDP	106
10.1 VYMEZENÍ PŘÍJMŮ ZE ZÁVISLÉ ČINNOSTI A Z FUNKČNÍCH POŽITKŮ	106
10.2 FUNKČNÍ POŽITKY	109
10.3 PŘÍJMY, KTERÉ NEJSOU PŘEDMĚTEM DANĚ	110
10.4 DÍLČÍ ZÁKLAD DANĚ PODLE § 6 ZDP	111
10.5 ZÁLOHA NA DAŇ	111
10.6 VYBÍRÁNÍ A PLACENÍ DANĚ Z PŘÍJMŮ FO ZE ZÁVISLÉ ČINNOSTI A FUNKČNÍCH POŽITKŮ.....	112
10.7 ROČNÍ ZÚČTOVÁNÍ ZÁLOH NA DAŇ A POVINNOSTI PLÁTCE	116
KAPITOLA 11: PŘÍJMY Z PODNIKÁNÍ A JINÉ SAMOSTATNÉ VÝDĚLEČNÉ ČINNOSTI PODLE § 7 ZDP	119
11.1 PŘÍJMY Z PODNIKÁNÍ.....	119
11.2 PŘÍJMY Z JINÉ SAMOSTATNÉ VÝDĚLEČNÉ ČINNOSTI	120
11.3 DAŇOVÉ REŽIMY A TECHNIKY VÝBĚRU DANĚ Z PŘÍJMŮ Z PODNIKÁNÍ A JINÉ SAMOSTATNÉ VÝDĚLEČNÉ ČINNOSTI	120
11.4 MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ VÝDAJŮ	122
KAPITOLA 12: DAŇOVÁ EVIDENCE PODLE § 7B ZDP	124
KAPITOLA 13: PŘÍJMY Z KAPITÁLOVÉHO MAJETKU PODLE § 8 ZDP	125
13.1 VYMEZENÍ PŘÍJMŮ Z KAPITÁLOVÉHO MAJETKU	125
13.2 TECHNIKA ZDAŇOVÁNÍ PŘÍJMŮ Z KAPITÁLOVÉHO MAJETKU.....	126
KAPITOLA 14: PŘÍJMY Z PRONÁJMU PODLE § 9 ZDP	127
14.1 VYMEZENÍ PŘÍJMŮ Z PRONÁJMU	127

14.2 DÍLČÍ ZÁKLAD DANĚ PODLE § 9 ZDP	127
14.3 MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ VÝDAJŮ	127
KAPITOLA 15: OSTATNÍ PŘÍJMY PODLE § 10 ZDP	130
15.1 VYMEZENÍ OSTATNÍCH PŘÍJMŮ	130
15.2 OSTATNÍ PŘÍJMY OSVOBOZENÉ OD DANĚ PODLE § 10 Odst. 3 ZDP.....	131
15.3 DÍLČÍ ZÁKLAD DANĚ PODLE §10 ZDP	131
15.4 TECHNIKY VÝBĚRU DANĚ	132
KAPITOLA 16: VÝPOČET PŘÍJMŮ SPOLUVLASTNÍKA PODLE § 11 ZDP	133
KAPITOLA 17: VÝPOČET PŘÍJMŮ ÚČASTNÍKA SDRUŽENÍ, KTERÉ NENÍ PRÁVNICKOU OSOBOU, PODLE §12 ZDP	134
KAPITOLA 18: VÝPOČET PŘÍJMŮ SPOLUPRACUJÍCÍCH OSOB PODLE § 13 ZDP	136
KAPITOLA 19: ZÁVĚR K ČÁSTI 2 A ČÁSTI 3	137
VZOROVÝ TEST DAŇOVÁ TEORIE A POLITIKA	138
LITERATURA	142
PŘÍLOHA – KONSTRUKČNÍ PRVKY DANÍ	143

ČÁST 1: VYBRANÉ OTÁZKY DAŇOVÉ TEORIE A POLITIKY

ÚVOD

Cílem předkládaného textu je seznámit čtenáře s vybranými problémy daňové teorie a politiky. Na toto téma bylo již napsáno několik publikací, jmenujme například (pokud se omezíme jen na domácí zdroje) monografie profesorky Kubátové, Vančurové nebo profesora Širokého, ale tento text se od nich do jisté míry odlišuje.

Jednak se pokouší vyložit pouze vybrané části z dosti rozsáhlé a rozmanité problematiky daní (proto zvědavé čtenáře na výše uvedenou literaturu odkazují a vřele ji doporučují pro případ, že vás problematika zaujme a budete si chtít doplnit znalosti).

Jednak, a to je asi hlavní předností přístupu zvoleného v tomto textu (alespoň autor v to upřímně doufá), je problematika podána do jisté míry odlehčenou formou, přístupnou i studentům, kteří nemají zatím podrobnější znalosti z ekonomie (makro i mikro).

Text je rozdělen do pěti kapitol. První a druhá kapitola se zaměřují na vysvětlení existence zdanění a na základní prvky daňové techniky. Je zde popsán teoreticky a obecně postup při odvození konečné daňové povinnosti.

Třetí kapitola se zabývá historickými kořeny zdanění a daňové teorie. Důraz je kladen na vysvětlení toho, čím jednotlivé ekonomické školy přispěly k rozvoji znalostí o fungování a dopadu daní.

Další kapitola analyzuje přesun a dopad daní, faktory, které tento přesun ovlivňují, a také souvislosti s efektivností zdanění. Je vysvětlen i pojem nadměrné daňové břemeno.

Publikaci uzavírá kapitola o sociálním pojištění, které někteří autoři považují za součást daňového systému.

KAPITOLA 1: POJEM DAŇ A KONSTRUKČNÍ PRVKY I

1.1 ÚVOD KAPITOLY

Každé vědecké bádání v jakékoli oblasti musí vždy nutně začít vymezením základních pojmů, abychom si „rozuměli“. To bude součástí této úvodní kapitoly. S pojmy zde odvozenými budeme dále pracovat i v dalších kapitolách, ale i v dalších kurzech zabývajících se zdaněním na praktické úrovni, proto prosím věnujte pochopení náležitou pozornost.

1.2 CÍLE KAPITOLY

V této kapitole se zamyslíme:

1. nejprve nad tím, co to daň je, jaké má vlastnosti,
2. dále budeme analyzovat to, proč je vůbec platíme,
3. probereme si, jaké funkce v ekonomice plní
4. a také podle jakých kritérií daně třídíme.

Dovodíme si, že vždy musí být jasné:

5. kdo má daň zaplatit nebo nést její tíži podle zákona (daňový subjekt),
6. kolik se má zaplatit, event. jak přesně se daně dopočítat,
7. kdy a komu má být zaplácena.

To vše bude v této kapitole probráno a částečně i procvičeno.

Po nastudování této kapitoly budete schopni vysvětlit, proč existují daně, proč jsou v současnosti již nedílnou součástí ekonomiky a jaké základní požadavky na daně klademe. Budete schopni také popsat základní prvky daňové techniky, tedy to, jak se obecně daně určují, co vše ovlivňuje jejich konečnou velikost a jaké dopady to může mít na jednotlivé poplatníky.

1.3 VYMEZENÍ POJMU DAŇ A TEORETICKÉ DOVOZENÍ JEJÍ EXISTENCE

Daně mají stejně dlouhou historii jako stát. Společnost vždy cítila nutnost hradit určité „společné potřeby“ (dále budeme spíše hovořit o „veřejných statcích“), například obranu země, válečné výpravy slibující nejen dobytí nových území, ale také bohatou kořist, provoz panovníkova dvoru nebo zabezpečení těch nejchudších. Takové potřeby nebylo možno kvalitně uspokojovat bez společných zdrojů, společné pokladny. A státní moc vesměs musela jednotlivce k převzetí vymezeného podílu na úhradě společných potřeb zavazovat.

Daň má vzhledem ke své funkci ve veřejných financích určité typické znaky, které ji odlišují od ostatních plateb v ekonomice. Pokud by se od ostatních plateb neodlišovala, nemuseli bychom ji tak rozsáhle analyzovat a hlavně, jak se dozvíte dále, by nemohla sloužit k financování veřejných statků. Ale o tom dále.

Daně teoreticky mají sloužit k financování tzv. veřejných statků, které objektivně „jinak financovat není možné“.

Daň je zjednodušeně řečeno platba za poskytované a využívané veřejné statky. Protože se veřejné statky (armáda, veřejné školství) odlišují od statků soukromých (oběd v jídelně, kniha ke čtení, automobil), musí se i daně odlišovat od standardních plateb, jako je znáte z obchodu, například z knihkupectví. Jen pro příklad – když si v knihkupectví místo jedné knihy koupíte knihy dvě, je jasné, že zaplatíte více. Ale jak určit cenu za poskytování bezpečí národní armádou? Jak ohodnotit to, že chrání náš majetek, životy..., a hlavně jak příslušný díl nákladů rozdělit na jednotlivé občany? Tento oříšek, se kterým si obecně trh v těchto situacích nedokáže poradit, a to i přesto, že je to jinak velmi silný nástroj, je standardně řešen existencí daní.

Veřejné statky mají několik zvláštních vlastností, které vedou k tzv. tržním selháním a které si v konečném důsledku vynutí existenci daní.

Tak za prvé – pro producenta je nemožné nebo alespoň velmi náročné či nákladné někomu zabránit, aby je spotřebovával, když už jsou jednou vyrobeny (poskytnuty, a to komukoli), jsou tedy **nevylučitelné ze spotřeby producentem** (možná názornější je ... z odběru, tedy producent nemůže vyloučit z odběru jednou vyrobeného statku). Například vybuduje-li stát opevnění (veřejný statek), užitek z obrany území mají všichni, kdo se v něm zdržují, nelze někoho jednoduše vyloučit z využívání statku. Ale pozor, pokud si někdo chce přečíst novou knihu (soukromý statek), musí si ji v knihkupectví koupit za danou cenu. Nezaplatí-li, neodnese si ji, neboli bude vyloučen ze spotřeby a nepočte si. Dobrovolně (a rád) za knihu zaplatí. Proto rádi a dobrovolně za knihu zaplatíte, pokud se domníváte, že vám její četba přinese užitek, a knihkupec bude velmi bedlivě sledovat (kamery, „bzučáky“ u dveří apod.), aby mu nikdo neodcházel z obchodu bez placení. Ale generál takovou možnost dost dobře nemá. A proto zde trh, tržní síly, selhávají.

Ještě jinak řečeno, nemožnost vyloučení vede k tomu, že spotřebitelé nepovažují za nutné za daný statek platit, protože více méně správně předpokládají, že pokud bude jednou již pořízen, vyprodukovan, tak jej budou moci spotřebovávat zdarma. Zopakujme, u veřejných statků (například u výše uvedené obrany, opevnění), pokud je již jednou vše pořízeno a udržováno, mají z tohoto statku užitek všichni. Jedinec se pak rád zachová jako tzv. černý pasažér. Nepřizná se ke své spotřebě, nepřizná svůj užitek a není ochoten dobrovolně zaplatit. Proto je v definici daně dále uvedeno, že je povinná.

V této souvislosti je nutné zmínit, že nevylučitelnost je dána technologickými možnostmi.

Příklad: Nevylučitelnost a technologické možnosti

Například v době, kdy neexistuje možnost mít v automobilu namontován snímač hlásící průjezd určitým místem v určitém čase, pak například cesta přeplněnou ulicí v centru Prahy je veřejným statkem. Ale až to bude bez vážnějších problémů možné,

pak se stane statkem vylučitelným a v tomto případě i statkem soukromým. Snímač bude informovat poskytovatele služby o tom, kdy a kolikrát automobil centrem projel, a na základě toho bude určena cena ve formě mýtného (například cena za průjezd v době vysokého zatížení bude významně vyšší).

Za druhé – vlastností veřejných statků je jejich **nerivalita ve spotřebě mezi konzumenty**. Vraťme se opět k našemu příkladu s knihou. Pokud si například knihu koupíte vy, těžko si ten samý výtisk může koupit někdo jiný. A pokud jste velcí čtenáři, chcete knihy dvě, zaplatíte více. A zároveň si knihy budete střežit jako oko v hlavě, aby vám je někdo neukradl, protože pak by vás omezil v jejich další četbě.

Jinak je tomu u veřejných statků, tam spotřeba jednoho není nijak omezena tím, že statek využívá (i zároveň) někdo jiný. Armáda ochrání 10 milionů obyvatel stejně dobře jako 11 milionů obyvatel a vy jako spotřebitelé tohoto statku rozdíl ani nepoznáte, protože obecně není nutné pořídit (až na výjimky) další tank či obrněné vozidlo. Stručně řečeno, jedinci mezi sebou nesoutěží o to, kdo statek využije, protože jej mohou využívat všichni. A jak zde selhává trh? Trh říká, že cena by měla být rovna mezním nákladům spojeným s produkcí statků, ale ta je zde logicky pro druhého a všechny další nulová. Proto by podle trhu mělo dojít k tomu, že první spotřebitel zaplatí vše a ostatní již mohou mít vše zdarma. Ale to je nemožné, neboť nikdo by „nechtěl být tím prvním“.

Obě výše uvedené vlastnosti veřejných statků vedou k tomu, že trh nefunguje optimálně při jejich poskytování a ve většině případů by dané statky nebyly produkovány. Podrobněji se k tomuto tématu vrátíte při dalším studiu v kurzech ekonomie.

Pro naši potřebu si jen shrňme, že neochota dobrovolně zaplatit za využívanou službu (chování jako černý pasažér v případě nevylučitelnosti) a velmi malé až nulové mezní náklady (a tedy nedostatečná motivace poskytovatele služby ji v dostatečné míře produkovat), vedou k tomu, že stát potřebuje jiné nástroje zpoplatnění veřejných služeb než „prosté platby“ fungující bezvadně u statků soukromých.

Dodejme, že ona i čeština s pojmem daň pracuje jinak než s pojmem platba. Uvádí, „z čeho se platí (daň z příjmů, ze spotřeby)“, ale v případě soukromých statků užívá spojení „platba za něco konkrétního“.

Více se o tomto dozvíte v kurzech veřejných financí, ale toto nám zatím stačí k tomu, abychom si uvědomili, v čem jsou daně „zvláštní“ a hlavně proč je potřebujeme, i když je „neradi platíme“. Proto je rozumné začít od definice daně:

Rozeberme si nyní jednotlivé definiční znaky podrobněji.

Definice

Pojem daň jako ekonomická veličina

Daň je

- povinná,
- zákonem uložená platba, v penězích,
- neekvivalentní a zpravidla neúčelová a zpravidla opakovaná,
- nenávratná
- a plyne do veřejného rozpočtu.

Proč je platba daně povinná? To je proto, aby část z nás nebyla černými pasažéry, kteří jen využívají výhod, aniž by do společné pokladny přispívali. Povinnost platit daň ale omezuje svobodu jednotlivce, proto je takový postup v právním státě možný pouze na základě zákona. Jako povinná platba se daň odlišuje od tzv. příspěvku, který třeba poskytujeme dobrovolně na nějaký užitečný účel, anebo od poplatku za konkrétní úkon (třeba vystavení řidičského průkazu. K této podpoře daného účelu se většinou hrdě hlásíme, netajíme ji, a proto také není nutné výše uvedené donucení. Jednoduše řečeno, nesnažíme se chovat jako černý pasažér.

Daně jsou určeny ke hrazení společných potřeb a jako takové plynou **do veřejného rozpočtu**, ze kterého se tyto potřeby hradí. Rozlišujeme pak rozpočet státu či obce, kraje nebo státního fondu. Daně mohou plynout i do nadnárodního rozpočtu, například část nepřímých daní vybraných v České republice plyne do rozpočtu Evropské unie.

Nenávratnost odlišuje daň především od půjčky, kdy se majetek, finanční obnos, po určité době vrací zpět. Zde je vidět, že daň je platba za veřejný statek, žádná půjčka někomu na něco s tím, že očekáváme, že nám bude i s úrokem vrácena. Současně platí, že vzhledem k charakteru veřejných statků zaplacením daně nevzniká subjektu žádný konkrétní nárok.

Se zaplacením daně nevzniká subjektu žádný konkrétní nárok (není například pravdou, že pokud jsem tento rok zaplatil, tedy tento rok nárokuji zřízení například veřejného parku u svého domu), pouze nárok obecný, právě ve formě poskytnutí veřejně dostupných statků.

Daň historicky byla „cena“, kterou subjekt platí za to, že spotřebovává (více či méně) veřejně poskytované služby, resp. statky. Postupem času se ale tato vazba stále více uvolňovala. Její charakteristickou vlastností je nyní i **neekvivalentnost** v tom slova smyslu, že díl, jakým se jednotlivec podílí na společných příjmech, nemá žádný nebo téměř žádný vztah k tomu, v jaké výši bude participovat na výdajích veřejných rozpočtů nebo spotřebovávat veřejně financované statky. Opět to úzce souvisí s charakteristikou veřejných statků, kde není dost dobře měřitelné, jak moc je danou osobou daný statek využíván.

Daň má charakter ceny za veřejný statek pouze na úrovni celé společnosti, ne na úrovni konkrétních jedinců.

Naopak, některé daně dokonce mají za cíl omezit rozdíly v důchodech jednotlivců na míru pro společnost přijatelnou. Tedy ten, kdo má vyšší důchod (příjem), by měl do veřejného rozpočtu přispívat více, přitom to ovšem rozhodně neznamená, že z něj bude také více čerpat. Často je tomu právě naopak.

Příklad: Neekvivalence daní

Ukázkovým příkladem neekvivalence u daní je situace, kdy dva provozovatelé stejného typu motorového vozidla zaplatí stejně vysokou silniční daň, i když jeden z nich bude vyjíždět jen občas a druhý bude brázdit silnice každý den.

Můžeme doplnit ještě jednu vlastnost daně, jedná se vždy o **peněžní plnění**. I tím se daň v dnešním slova smyslu odlišuje od svých předchůdkyň. Na straně státu by jinak vznikaly další transakční náklady, kdyby se daň mohla zaplatit například ve formě části produkce daného poplatníka – podnikatele.

Cvičení 1:

Zamyslete se nad odlišnostmi obou typů statků a dovodte, jaké dopady to má na definiční znaky daně.

1.4 K FUNKCÍM DANÍ

Jak již bylo uvedeno výše, daně dnes není možné považovat jen a prostě za cenu za veřejné statky, jak by to vyplývalo ze základních vlastností veřejných statků, ale časem začaly plnit i jiné funkce, a to velmi důležité a často i velmi kontroverzní.

Daně se časem stávají nástrojem ekonomické politiky státu, požaduje se od nich mnohem víc než jen naplnit veřejné rozpočty a pak profinancovat veřejné statky. Moderní daně plní nebo mohou plnit celou řadu **funkcí**. Těmi nejdůležitějšími jsou následující:

- fiskální,
- alokační,
- redistribuční,
- stimulační a
- stabilizační.

Primární funkcí daně je **fiskální** funkce, tj. schopnost naplnit veřejný rozpočet. Tuto funkci ale nelze posilovat donekonečna, vždyť nedostatečně promyšlený pokus o zvýšení výnosu daně může ve svých důsledcích znamenat pravý opak, například snížením výnosu jiné daně anebo zvýšeným úsilím o vyhnutí se dani vůbec. Můžeme také očekávat negativní makroekonomické (například zvýšení nezaměstnanosti) i mikroekonomické (např. úpadek ekonomického subjektu) důsledky.

Definice

Fiskální funkce daní

Primární a historicky nejstarší funkcí daní je fiskální funkce, tj. schopnost naplnit veřejný rozpočet, ze kterého jsou dále financovány veřejné statky.

Alokační funkce daně (velmi podobná je i funkce stimulační, kterou na naší úrovni nebudeme od funkce alokační odlišovat) vyplývá z toho, že na některých trzích efektivnost tržních mechanismů selhává, resp. neodpovídá představě státu o optimálním rozvoji společnosti. Proto stát subjektům poskytuje různé formy daňových úspor anebo je naopak vystavuje vyššímu zdanění a tím ovlivňuje chování ekonomických subjektů. Jako příklad můžeme uvést produkci pohonných hmot, která vede ke znečištění širokého okolí výfukovými plyny z automobilů.

To není snadné změřit (povětrnostní podmínky rozfoukávající smog se časem mění, nelze měřit aktuální stav znečištění po všech komunikacích atd.) a tím vzniká tzv. negativní externalita, jedno ze selhání trhu, neboť nelze vždy přesně určit, kdo a jak moc znečištění způsobuje. V tomto případě je možné zavedením daně (pak hovoříme o tzv. dani nápravné) uměle zvýšit cenu provozování dané činnosti (cestování automobilem se zdraží vlivem dražšího benzínu), což povede k poklesu této produkce (a spotřeby) a k nahrazení automobilové dopravy třeba dopravou na železnici – velmi optimistické, vidte.

Dalším příkladem negativní stimulace je například vysoké zdanění alkoholických nápojů a cigaret, jímž stát chce regulovat jejich spotřebu, která poškozuje zdraví spotřebitelů. V takovém případě se někdy používá označení paternalismus, tedy stát se chová jako rodič, který nabádá své dítě ke správnému způsobu života.

Alokační funkce ale může fungovat i opačně, a to tak, že poskytuje zvýhodnění prostřednictvím daňových úspor; potom se zpravidla hovoří o nepřímém financování, o nepřímé **daňové podpoře**. Ve stejné souvislosti se někdy setkáte i s pojmem **daňový výdaj**.

Definice

Alokační funkce daní

Alokační funkce daní vyplývá z nutnosti řešit stávající tržní selhání, tedy situace, kdy stav neodpovídá představě státu o optimálním rozvoji společnosti. Stát subjektům poskytuje různé formy daňových úspor anebo je naopak vystavuje vyššímu zdanění a tím ovlivňuje jejich chování.

Redistribuční funkce daní vychází z toho, že rozdělení důchodů ve společnosti na základě tržních mechanismů může být pro společnost neakceptovatelné, i když je tržně efektivní. Daně jsou vhodným nástrojem pro zmírnění rozdílů v důchodech jednotlivých subjektů tím, že se ve větší míře vybírají od bohatších, což umožňuje státu prostřednictvím transferů

zvyšovat příjmy chudším. Tato funkce úzce souvisí i s vnímáním spravedlivého nastavení daní. Obecně se předpokládá, že je správné, že ten, kdo má (2x) více, bude platit (2x) vyšší daň.

Definice

Redistribuční funkce daní

Redistribuční funkce daní napravuje situace, kdy rozdělení důchodů ve společnosti na základě tržních mechanismů není pro společnost akceptovatelné.

Z hlediska historického vývoje je nejmladší funkcí **funkce stabilizační**, sloužící ke zmírnění výkyvů ekonomického cyklu. V období konjunktury, kdy důchody i spotřeba rychle rostou, daně odčerpávají do veřejných rozpočtů vyšší díl, a tím pomáhají předcházet přehřátí ekonomiky a zároveň vytvářet rezervu pro „horší časy“. V období stagnace pak daně tím, že relativně menší krajíc soustřeďují do veřejných rozpočtů, pomáhají naopak ekonomiku nastartovat.

Jak je vám asi již zřejmé, tak některé daně lépe a některé daně hůře plní výše uvedené funkce. Správné sladění celého daňového systému, kde není je jedna daň, ale několik různých typů daní, je náročné a primárně je úkolem ministerstva financí.

Definice

Stabilizační funkce daní

Stabilizační funkce daní slouží ke zmírnění výkyvů ekonomického cyklu.

1.5 KONSTRUKČNÍ PRVKY DANĚ – KDO A Z ČEHO MÁ PLATIT

Z toho, co bylo uvedeno, lze odvodit, že není důležité jen to, zda stát prostřednictvím daní vybere potřebný objem prostředků, ale také to, jakým způsobem to provede, protože to ovlivní chování a životní úroveň konkrétních obyvatel (ekonomických subjektů). Právě způsob určení daně a výběru daně je dán jednotlivými konstrukčními prvky daní.

Základní konstrukční prvky, které rozhodují o tom, v jaké míře budou daně na jednotlivé subjekty dopadat, jsou:

- daňový subjekt,
- předmět daně,
- osvobození od daně,
- základ daně a období, za které se stanoví, tj. zdaňovací období,
- odpočty od základu daně,
- sazba daně,
- slevy na dani.

Výběr daně je také spojen s administrativními náklady, které jsou u různých daní jinak velké. Na chvíli se vžijme do úlohy volených státních zástupců, kteří mají za úkol vymyslet novou

daň. Chcete-li uložit daň, musíte nejdříve rozhodnout, od koho chcete daň vybrat a z čeho ji budete vybírat. My začneme od osob, které se zatěžují daňovou povinností.

1.5.1 Daňový subjekt – kdo?

Moderní daňové systémy se vyznačují co možná nejvšeobecnější daňovou povinností. Z osob, kterých se daň dotýká, nás nejvíce budou zajímat dvě skupiny, a to ty, jejichž předmět je podroben dani, a ty, které jsou pověřeny daň odvádět. Pozor, mohou to být dvě různé osoby. Souhrnně je nazýváme daňovými subjekty.

Definice

Daňový subjekt

Daňový subjekt je podle zákona osoba povinná strpět (pak hovoříme o poplatníkovi), odvádět nebo platit daň (zde je to plátce).

Definice

Plátce daně

Plátce daně je daňový subjekt, který je ze zákona povinen odvést do veřejného rozpočtu daň vybranou od jiných subjektů nebo sraženou jiným poplatníkům pod svou majetkovou odpovědností.

Z hlediska konstrukce a pravidel placení daně **dělíme daňové subjekty na poplatníky a plátce daně**. Za poplatníka se označuje ten, kdo tíži daně neboli daňové břemeno nese, komu daň snižuje důchod nebo jinak kdo díky dani může méně spotřebovat. Hovoříme pak o tom, že daň snižuje reálný disponibilní příjem. Jak si vysvětlíme, poplatník je osoba, která má podle záměru společnosti nést daňové břemeno, a zpravidla je to i ten, kdo daň odvádí, zatímco plátce daně ji jen odvádí, nepředpokládá se však, že nese daňové břemeno, jde o osobu, kterou stát jen pověřuje výběrem daně, kterou však mají nést jiní.

Daňové subjekty rozdělujeme na poplatníka a plátce podle míry, v jaké na ně dopadá daň.

Poplatník je zpravidla také povinen daň sám platit. To ale není nutné, podstatné je, že je to právě jeho příjem nebo majetek, který je dani podroben. Poplatník je zamýšleným nositelem daňového břemena. To znamená, že by to měl být právě on, jehož disponibilní zdroje se výběrem daně krátí. Daň tak snižuje jeho životní úroveň.

Definice

Poplatník daně

Poplatník je daňový subjekt, jehož předmět (zejména vlastní příjem nebo vlastní majetek) je dani podroben.

Určení poplatníka by bylo u některých daní administrativně náročné a ukazuje se i zbytečné. Proto se setkáváme i s dalším druhem daňových subjektů, s plátcem daně. Zjednodušeně

řečeno, není administrativně efektivní vybírat daně od každého jedince přímo, někdy postačí vybírat ji na „vyšší úrovni“, tedy například od obchodníků, ke kterým všichni chodíme nakupovat.

Plátce daně je určitý zprostředkovatel, který umožní snížit administrativní náklady výběru daní. Stát počítá s tím, že plátce daně sice daň odvádí, avšak má reálnou možnost ji přenést na jiný subjekt, tj. nesníží jeho disponibilní zdroje. **Plátce daně** je jediným daňovým subjektem, který se účastní výběru daně, u daní ze spotřeby. Plátce v tomto případě odvádí **daň vybranou** od jiných subjektů prostřednictvím ceny své produkce. Je tedy zavázán státem, aby za něj daň inkasoval (zahrnul do ceny své produkce) a státu ji odvedl.

Ne vždy se ve skutečnosti plátcí podaří o celou daň zvýšit cenu své produkce, a tak není vyloučeno, aby její část sám nesl. (Z teoretického hlediska je poplatníkem daně ze spotřeby spotřebitel, pro výběr daně je ale anonymní.) To je také důvod, proč se někdy o poplatníkovi hovoří jako o osobě, která již daň dále nepřenáší, nepřevádí na někoho jiného. O plátcí se pak hovoří jako o osobě, jež daň přenáší na někoho jiného. V pokročilejších kurzech se právě těmito aspekty budete zabývat.

Definice

Předmět daně

Předmětem zdanění rozumíme veličinu, ze které se daň vybírá.

Při některých výběrech daně, u kterých je vymezen poplatník, jehož předmět daně (zpravidla příjem) je podroben dani, je však daň z technických důvodů vybírána prostřednictvím plátce. Tomuto typu výběru daně říkáme **srážka daně u zdroje**. Výběr daně prostřednictvím plátce minimalizuje možnost daňových úniků, protože poplatník není přímým daňovým subjektem, a tak nemá možnost bezprostředně ovlivnit velikost své daňové povinnosti. Výhodou tohoto typu výběru daně je i to, že daň se odvede velmi rychle po vzniku příjmu. Takový výběr daně snižuje i administrativní náklady.

1.5.2 Předmět daně a základ daně – z čeho?

Kdo má konkrétní daň platit, je zcela jistě důležité, ale také je nutné vědět, z čeho se daň bude počítat, a to bude probráno v následující části textu.

Již historicky se ustanovilo, že každá daň bývá navázána na určitou veličinu, na základě které se pak vypočítává. Proto máme daň z příjmů, ze spotřeby, z majetku atd.

Předměty daně (někdy se hovoří i o tzv. objektech zdanění, s určitou mírou zjednodušení) můžeme rozdělit do čtyř velkých skupin, a to na příjem, majetek, spotřebu a „hlavu“.

Začněme trochu „exoticky“, a to **daněmi z hlavy (paušálními daněmi)**, kde předmětem zdanění je osoba, tj. hlava. Ač z teoretického hlediska má taková daň řadu výhod (například je-li všeobecná, nelze jí uniknout, nijak se jí vyhnout změnou chování, snad jen odchod do daňového ráje by pomohl), v současných daňových systémech se téměř nepoužívá. Jak

například vybrat daň od kojence, který ještě neumí ani mluvit? Od daně z hlavy ostatně nemůžete čekat, že bude optimálně plnit redistribuční či stabilizační funkci.

Dlouhou historii mají **majetkové daně**. Majetek je zpravidla viditelný a nepotřebuje nijak náročnou evidenci. Zejména nemovitosti jsou velmi oblíbeným předmětem zdanění. Daňové úniky jsou zde minimální.

Také **daně ze spotřeby** některých výrobků se využívaly již před řadou století. Obecně je zdanění spotřeby zpravidla považováno za méně viditelné a tím i lépe snášené. Pozor ale, daň z přidané hodnoty je naopak viditelná velmi dobře, podívejte se například na vaši poslední účtenku z obchodu. Je to ale daň, kterou platíme velmi často a po malých dávkách, a tak se s ní snadněji smíříme, tím spíše, že se jí nemůžeme vyhnout, jinak bychom prostě nemohli nakupovat, a tedy ani spotřebovávat.

Kromě toho zdaňování spotřeby nejlépe odpovídá aktuálnímu podílu jedince na společně rozdělovaném „koláči“. Tendenci posledních desetiletí je zvyšování podílu daní ze spotřeby. Daně ze spotřeby se zahrnují do ceny zboží, případně služeb, a vybírají se prostřednictvím plátce.

Daně ze spotřeby mohou být **všeobecné** nebo **výběrové**, pak zatěžují jen málo vybraných produktů. K daním ze spotřeby se zpravidla přidává i nejmladší typ daní, a to daně k ochraně životního prostředí, jinak se nazývají **ekologické** anebo zelené **daně**. Ty mají prostřednictvím uložení daně znevýhodnit spotřebu výrobků, které zatěžují životní prostředí. Vzpomeňme na alokační funkci daní, která je zde využita. K těmto daním náleží i **energetické daně**, které jsou ukládány i v České republice.

Blízko k daním ze spotřeby mají i **daně z užívání**. Takovou daní je v České republice například daň silniční, která zatěžuje uživatele silnic a dálnic, tedy ty, kteří provozují motorová vozidla. Relativně mladým objektem zdanění ze základních druhů daní je důchod. V současné době jsou však **daně z příjmů** neboli **důchodové daně** typem daní, se kterým se nejúžeji pojí stimulační funkce, jež jsou nejintenzivněji využívány jako ekonomický nástroj. Zejména osobní důchodová daň (u nás daň z příjmů fyzických osob) se považuje za jeden z nejdůležitějších redistribučních kanálů. Podíl těchto daní na daňových příjmech však v posledních desetiletích klesá, což souvisí s jejich nepopulárností i s tím, že vysoké důchodové daně mohou omezovat iniciativu v ekonomické aktivitě, anebo dokonce vyhánět poplatníky do zahraničí.

Daně ze spotřeby se často označují jako **nepřímé daně** a zbývající druhy daní, zejména důchodové a majetkové daně, pak shrneme pod pojem **daně přímé**. U přímých daní je vždy stanoven poplatník. V dalších kurzech zdanění se dozvíte, že toto dělení je do jisté míry problematické a není vždy jednoznačné.

Pro efektivní vybrání daně je třeba **předmět daně co nejpřesněji definovat**. Vzhledem k tomu, že toto vymezení bývá široké, aby se daňový subjekt nemohl zdanění lehce vyhnout, je někdy třeba ho doplnit vynětím z předmětu daně. Co je definováno jako vyňaté, už tedy předmětem daně daně logicky není, ale pozor, může být a často bývá předmětem daně jiné.

Vynětí z předmětu daně jasně ohraničuje kontury předmětu daně tím, že určuje hranici, za kterou předmět daně už nesahá. Vynětí z předmětu daně často jen deklaruje, že toto není předmětem daně, aby nemohly vznikat pochybnosti, a tím zvyšuje právní jistotu daňových subjektů. Důvody pro existenci vynětí jsou například situace, kdy se chceme vyhnout několikanásobnému zdanění. Tak například dary jsou vyňaty z předmětu daně z příjmů právnických osob, protože podléhají dani darovací. Dále například je-li předmětem daně z příjmů vše, čím dochází ke zvýšení majetku poplatníka, pak je rozumné z předmětu daně z příjmů fyzických osob vyjmout přijaté půjčky, kde se jedná jen o krátkodobé navýšení majetku.

Obecně lze shrnout, že vynětím se nesnižuje míra celkového zdanění, protože daný vyňatý „předmět“ bude zpravidla zdaněn jiným způsobem, jinou daní.

Jinak je tomu u dalšího prvku, a to osvobození. Osvobození od daně zůstává předmětem daně daně, ale daň se z této části předmětu daně nestanoví. Část předmětu daně obvykle není součástí základny pro stanovení částky daně.

Definice

Osvobození od daně

Osvobození od daně definuje část předmětu, ze které se daň nevybírání, resp. kterou daňový subjekt není povinen zdaňovat. Obecně tedy dochází ke snížení daňového zatížení.

Důvody využívání osvobození můžeme většinou hledat v oblasti sociální, tedy pomocí osvobození se docílí vesměs funkce redistribuční, a v oblasti zamezení administrativním nákladům, viz dále.

Osvobození od daně může nabývat různých forem. Můžeme jmenovat:

- úplné osvobození,
- nezdanitelné minimum,
- částečné osvobození,
- podmíněné osvobození.

Úplné osvobození, kdy dochází ke skokové změně míry zdanění (viz dále), slouží primárně k zefektivnění systému výběru daně. Například u daně z příjmů fyzických osob platí osvobození pro vyjmenované druhy příležitostných příjmů, jestliže za daný časový úsek nepřekročí částku 20 000 Kč. Činí-li souhrn takových příjmů 20 000 Kč, jsou osvobozeny od daně, zvýší-li se o jednu jedinou korunu, pak to znamená, že se osvobození nepoužije, celých 20 001 Kč tedy patří do základny pro vymezení výše daně. Ve výsledku je tak daň buď nulová, nebo rovna sazbě krát definovaná částka pro osvobození. Tím se zamezuje neúměrně malým daňovým povinnostem, které by byly spojeny s vysokými relativními administrativními náklady. V této souvislosti hovoříme o nepřímých administrativních nákladech, pokud jsou na

straně poplatníků, nebo o přímých, pokud jsou na straně správce daně. Oboje je v tomto případě snižováno.

Existuje také nástroj zvaný **nezdanitelné minimum**. Je velmi podobné výše uvedenému osvobození úplnému, ale necílí na výpočet daně, ale na povinnost vůbec podat daňové přiznání. Například má-li fyzická osoba hrubý příjem do 15 000 Kč, nepodává daňové přiznání. Výsledek je obdobný jako u osvobození úplného, ale „cesta k němu byla odlišná“.

Jindy se používá měkčí **částečné osvobození** od daně, kde ke skokové změně v mírách zdanění nedochází. Pro příklad můžeme opět nahlédnout do konstrukce daně z příjmů fyzických osob. Z pravidelné penze z důchodového pojištění je při splnění podmínek osvobozeno od daně prvních 288 000 Kč. Z toho plyne, že jestliže například vyplacený starobní důchod dosáhne 300 000 Kč, potom je osvobozeno 288 000 Kč a zbývajících 12 000 Kč zůstane v základně pro výpočet daně.

Cvičení 2 – srovnání výhodnosti typů osvobození

Promyslete si, které osvobození je pro poplatníka výhodnější. Úplné osvobození, nebo částečné osvobození?

Občas se setkáváme i s „podmínečným“ osvobozením od daně (podmínkou je zde nějaké kvalitativní omezení), kdy je daňový subjekt povinen doložit nejenom výši (kvantitativní parametr), ale následně i splnění dalších podmínek (kvalitativních) pro uplatnění osvobození od daně pro stanovené období (např. skutečnost, že minimálně částku, o kterou se mu tímto osvobozením snížila daňová povinnost, proinvestoval stanoveným způsobem).

Aby se předmět zdanění mohl stát základnou pro výpočet daně, je třeba jej nejen přesně definovat – slovně, ale i vytvořit předpoklady pro jeho kvantifikaci – **v penězích nebo jiné vhodné veličině**. Jedná se především o vymezení jednotky, ve které se bude měřit. Takto vyjádřenému a podle daných pravidel upravenému předmětu daně říkáme základ daně.

Definice

Základ daně

Základ daně je předmět daně vyjádřený v měrných jednotkách a upravený podle zákonných pravidel.

Základ daně je konkrétnější a určitější vyjádření toho, z čeho se pomocí určitých pravidel dopočítá daň. **Základ daně** musí být vyjádřen v měřitelných jednotkách, a to buď v **fyzikálních jednotkách** (například kus, m², tuna), nebo v **hodnotovém vyjádření**, tedy v korunách. Od způsobu vyjádření základu daně se odvíjí i typ použité daňové sazby, ale tomu se budeme věnovat později.

S vymezením jednotky, ve které se základ daně stanoví, úzce souvisí členění daní na:

- daně stanovené bez vztahu k velikosti základu daně (typickým příkladem takovéto daně je daň z hlavy),

- daně **specifické**, kde základ daně není vyjádřen v korunách, ale v jednotkách fyzického objemu či v jednotkách měřících dané fyzikální a chemické vlastnosti předmětu daně (například čistý alkohol nebo procenta extraktu mladiny u piva); u těchto daní se používá tzv. pevná sazba,
- daně **hodnotové** neboli **ad valorem**, jejichž základ daně je vyjádřen v peněžních jednotkách. V tomto případě je nutno použít relativní sazbu daně. Příkladem takové daně je daň důchodová nebo všeobecná daň ze spotřeby. U hodnotových daní na rozdíl od daní specifických přibývá jeden velký problém. K tomu, aby **předmět daně** byl vyjádřen v peněžních **jednotkách**, musí být náležitě oceněn, což může být časově i finančně náročný proces.

Z jiného úhlu pohledu rozeznáváme daně podle toho, zda základem daně je stavová nebo toková veličina. **Stavová veličina** se stanoví k určitému okamžiku, datu, situaci, například základ daně z nemovitostí se stanoví k prvnímu dni období, za něž se tato daň vybírá. Je-li základem daně **toková veličina**, načítá se za stanovené období. Tím je zpravidla zdaňovací období. Klasickým příkladem tokové veličiny je příjem, který se v základu daně načítá za celé zdaňovací období.

Daně můžeme diferencovat podle délky zdaňovacího období. Základním zdaňovacím obdobím je 12 měsíců (u nás zpravidla kalendářní rok) nebo kalendářní měsíc, v omezené míře se však používá i kalendářní čtvrtletí. Samozřejmě čím častěji je daň počítána, tedy čím kratší je zdaňovací období, tím administrativně náročnější asi bude její výběr, ale na druhou stranu bude výše vybrané daně lépe odpovídat konkrétní ekonomické situaci. Ale o tom si více povíme až u záloh na daň.

Definice

Zdaňovací období

Zdaňovací období je časový interval, za který nebo na který se základ daně stanoví a daň vybírá. Většinou je pravidelný.

Základ daně nemusí být stanoven pro jednotlivého poplatníka, tedy tzv. základ daně individuální, ale uvažovanou základnou může být například i celá rodina žijící spolu v jedné domácnosti a společně uspokojující svoje potřeby. A někdy je opravdu více logické neposuzovat situaci na úrovni jedince, ale právě na úrovni domácnosti. Při tzv. **společném zdanění** se základ daně více osob stanoví tak, že se základy daně společně zdaňovaných osob sečtou, anebo se základ daně přímo spočítá všem osobám, jež se společně zdaňují, najednou, pak se jedná o **společný základ daně**, ze kterého se vypočte jedna částka daně.

Definice

Odpočty

Úpravy základu daně se provádějí především pomocí odpočtů, které pak významně ovlivňují výslednou daňovou povinnost.

Zejména u daní z příjmů se základ daně ještě dále upravuje, většinou se snižuje.

Tyto úpravy daně sice komplikují konstrukci daně, avšak odpočty si často kladou velmi ambiciózní cíle v oblasti sociální či při plnění stimulační funkce daně.

Standardní odpočty se používají zejména u daně z osobních důchodů. Standardní odpočty zpravidla zohledňují sociální postavení poplatníka, a tak mohou i částečně kompenzovat určitý handicap, například invaliditu. U nás se s nimi ale v současné době neseťkáte.

Definice

Standardní odpočty

Standardní odpočty snižují základ daně o předem stanovenou pevnou částku nebo část základu daně (zpravidla stanovený procentem), jestliže daňový subjekt splní podmínky, na které se uplatnění standardního odpočtu váže. Úpravy základu daně se provádějí především pomocí odpočtů, jež pak významně ovlivňují výslednou daňovou povinnost.

Nestandardní odpočty představují položky, které může daňový subjekt odečíst od základu daně v prokazatelně vynaložené výši, jde například o dary na veřejně prospěšné účely nebo úroky z úvěrů na bytovou potřebu. Uplatnění nestandardních odpočtů může být limitováno, a to buď absolutní částkou, kterou odpočet nemůže překročit (tak je tomu u úroků z úvěrů na bytové potřeby, kde odpočet nemůže přesáhnout částku určitou částku), nebo relativně (například dary na veřejně prospěšné účely mohou být u daně z příjmů fyzických osob uplatněny maximálně do určité výše základu daně).

Definice

Nestandardní odpočet

Nestandardní odpočty mají obvykle motivovat daňový subjekt k jednání, které je z celospolečenského hlediska žádoucí. Musí se prokazovat konkrétní výše tohoto odpočtu a tím se mění i intenzita jeho dopadu na výslednou povinnost.

Různým nastavením systému odpočtů je možné docílovat různých funkcí. Maximální limit vyjádřený pevnou částkou, ze kterého relativně nejvíce profitují chudí, se používá mimo jiné i proto, aby daň z příjmů plnila svou redistribuční funkci. Naopak relativní maximální limit je spíše odrazem obav státu o příliš velké snížení výnosu příslušné daně.

Pokud odpočty řádně odečteme od základu daně, dostaneme **tzv. upravený základ daně**, tedy to, z čeho se daň platí, „osekané až na kost“. Ale stále ještě nejsem na konci cesty. Následuje „další várka“ úprav a postupů, které nás k výsledné dani již konečně dovedou.

Shrnutí

V této kapitole byla zdůvodněna existence daní, které i přesto, že s sebou nesou určitou míru neefektivnosti a jsou zdrojem nelibosti na straně občanů, jsou dnes již nedílnou součástí moderní civilizace. Byla akcentována vazba na základní charakteristiky veřejných statků, které není možné financovat jiným způsobem. Dále byl rozebrán pojem daňový subjekt a byly popsány úpravy, kterými musí projít předmět daně, aby byl ve výsledku odvozen upravený základ daně.

Klíčová slova

Daň, ad valorem, důchodová, ekologická, hodnotová, majetková, nepřímá, paušální, přímá, specifická, z hlavy, z příjmů, z užívání, ze spotřeby, selektivní, všeobecná, výběrová, zelená, daň (definice) jako ekonomická veličina, funkce daně, alokační, fiskální, redistribuční, stabilizační, neekvivalence, nenávratnost, neúčelovost, nevylučitelnost ze spotřeby, nezdanitelné minimum, období zdaňovací, odpočet nestandardní, nestandardní (definice), standardní (definice), odpočet od základu daně (definice), osvobození částečné, úplné, osvobození od daně (definice), peněžní plnění, plátce daně (definice), podpora daňová, poplatek z komunálního odpadu, poplatník daně (definice), potřeba veřejná, předmět daně, předmět daně (definice), příspěvek, selhání trhu, soukromý statek, srážka daně, statek soukromý, veřejný, subjekt daně, veřejné statky, výdaj daňový, vynětí z předmětu daně, základ daně individuální, společný, upravený, základ daně (definice), zdanění společné, zdaňovací období (definice)

Kontrolní otázky

1. Jak se odlišují statky veřejné od statků soukromých, jaký vliv to má na způsob jejich financování?
2. Jaké dva typy daňových subjektů znáte a jak se od sebe odlišují?
3. Co je to osvobození od daně, jaké jsou jeho hlavní typy a proč se používá?
4. Čím se liší osvobození od vynětí a co je pro poplatníka za jinak nezměněných podmínek výhodnější?
5. Jaké objekty zdanění znáte a jaké jsou jejich výhody a nevýhody při zdaňování?
6. V jakých jednotkách se vyjadřuje základ daně?